

Položaj žene u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji

Čuma, Gabriela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:465593>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

GABRIELA ČUMA

Položaj žena u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji

Završni rad

Pula, rujan 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

GABRIELA ČUMA

Položaj žena u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji

Završni rad

JMBAG: 030397552

Studijski smjer: preddiplomski studij engleskog jezika i povijesti

Predmet: Istarska obitelj na razmeđu srednjeg i ranog novog vijeka

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatski srednji i rani novi vijek

Mentorica: prof. dr. sc. Marija Mogorović Crljenko

Pula, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Gabriela Čuma kandidat za prvostupnika povijesti i engleskog jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 30. kolovoza 2024.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Gabriela Čuma dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Položaj žena u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 30. kolovoza 2024.

Potpis

Sadržaj

Uvod	1
Struktura i osobni odnosi u obitelji	2
Uloga žena u obitelji	3
Obrazovanje djevojaka	5
Miraz i sklapanje braka	6
Odabir bračnog partnera	10
Punoljetnost i dob stupanja u brak	11
Imovinski odnosi u braku	12
Nasljedna prava žena	14
Pravna ravnopravnost i poslovna sposobnost žena	18
Kaznena djela: silovanje, preljub, ubojstvo bračnog partnera, priležništvo i čedomorstvo	22
Zaključak	26
Izvori i literatura	27

Uvod

U radu se prikazuje položaj žena na području Slavonije u srednjem i ranom novom vijeku. Daje se uvid u strukturu obitelji na području Slavonije, te se govori o ženinoj ulozi majke i kćerke u obitelji. Dotaknut će se i mogućnosti obrazovanja djevojaka. Nadalje, rad govori i o mirazu u Slavoniji, te ga se uspoređuje s mirazom u Istri i Dalmaciji, potom o nasljednim pravima žena, bračnoj imovinskoj zajednici, pravnoj ravnopravnosti i poslovnoj sposobnosti žena u Slavoniji te o kaznenim djelima koja su žene činile i o kaznenim djelima koja su bila učinjena njima.

Kao temelj ovog završnog rada korišten je i Iločki statut čije je odredbe dodatno objasnio Luj Margetić. O njegovoj kaznenopravnoj regulaciji je pisao Zvonimir Tomičić, dok se Marija Karbić pobliže bavila položajem žena u obitelji i društvu na području Slavonije. Nadalje, korišteni su radovi Marije Mogorović Crljenko i Zdenke Janeković Roemer kako bi se usporedio položaj žena u Istri i Dubrovniku. Položaj žena u Slavoniji usporedit će se i s položajem žena u drugim dijelovima Europe na temelju literature koja se bavi istraživanjima obitelji, društvenih normi i položaja žena.¹

¹ Posebno vidi: Sandy Bardsley, *Women's Roles in the Medieval Ages*, Westport: Greenwood Press, 2007; Shirey Kersey, „Medieval Education of Girls and Women“. *Educational Horizons* 58, no. 4, 1980; Georges Duby, *Medieval Marriage: Two Models from Twelfth-Century France*, Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1978; James A. Brundage, *Law, sex, and Christian society in medieval Europe*, Chicago: University of Chicago Press., 1996.

Struktura i osobni odnosi u obitelji

Obitelji, odnosno kućanstva, srednjeg vijeka možemo podijeliti ovisno o njihovoj strukturi. Jednostavnu obitelj je činio jedan bračni par ili udovac/ udovica zajedno s maloljetnom ili neemancipiranom djecom. Ovakve obitelji su živjele u unajmljenim kućama ili su kuće kupili, a djeca su se iz takvih obitelji često osamostaljivala na isti način. Proširenu obitelj je činila jednostavna obitelj uz jednog ili više rođaka dok su višestruku obitelj činila dva ili više bračnih parova s djecom, koja su živjela u istom kućanstvu. Također su postojala i kućanstva bez strukture u koja su spadala samačka kućanstva i kućanstva u kojima žive osobe koje nisu rodbinski povezane.² U Slavoniji je prevladavala jednostavna obitelj, a emancipirana djeca su poslovala s roditeljima i drugom braćom i sestrama. Marija Karbić u svom magistarskom radu donosi primjere kupoprodajnog poslovanja između članova obitelji, primjerice kada je sin kupio očevo zemljište ili kada je sestra prodala zemljište bratu.³

Obitelji srednjeg vijeka su počivale na načelima patrilinearnog sustava, gdje su se odnosi temeljili na autoritetu i hijerarhiji, odnosno mlađi članovi su bili podređeni starijima, a žene muškarcima. Očuvanje obitelji i imovine bila je najvažnija i dolazila je ispred osobnih želja članova obitelji. Ovakva dinamika obitelji često je dovodila do svađa unutar obitelji koje su unatoč tome ostajale zajedno radi imetka. Na odnose unutar obitelji najviše je utjecao kršćanski zakon i moral,⁴ a uz njega su imovinske odnose u obitelji uređivali gradski zakoni i nasljedno pravo.⁵

² Marija Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2001, 17-19.

³ Isto, 20.

⁴ Zdenka Janeković Romer, *Rod i grad: Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*, Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti hrvatske akademije i Znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1994, 53-54.

⁵ *Statut grada Iloka iz godine 1525.*, priredio Rudolf Schmidt, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, Zagreb, 1938.; prijevod objavio Lovro Kiš, *Statut grada Iloka iz 1525.*, Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1970.,(dalje: Iločki statut), knjiga 2, glava 18, 21; knjiga 4, glava 1-21.

Uloga žena u obitelji

Briga o djeci je bila posao majke, ali i drugih žena u obitelji poput svekrve, starijih sestara i drugih ukućana. Majke pućanke su uglavnom same dojile svoju djecu⁶, dok su pripadnice viših slojeva često uzimale dojilje.⁷ Iako je natalitet u srednjem vijeku bio visok, obitelji su bile male zbog visokog mortaliteta djece. Žene su često ostajale trudne i rađale, ali su imale malo preživjele djece.⁸ Neka istraživanja na području zapadne Europe pokazuju da su ženska djeca češće bila napuštana i češće umirala od muške djece, a velik broj njih je umirao zbog gladi. Druga istraživanja pokazuju da spol djeteta nije bio ključan pri napuštanju djeteta ili čedomorstva. Tu odluku su često donosile neudane djevojke, preljubnice ili udovice koje bi zbog izvanbračne trudnoće došle na loš glas u društvu.⁹ Djevojčice nižih slojeva su od ranih godine bile uključene u obavljanje kućnih poslova te ih se učilo kako brinuti o kućanstvu i djeci. Pojedini kućni poslovi su također mogli predstavljati smrtnu opasnost za djevojčice, primjerice, moglo se dogoditi da one stradaju tijekom spremanja hrane, vađenja vode iz bunara i dr.¹⁰

Što se tiče obrazovanja za područje Slavonije nemamo zabilježene podatke. Podaci o obrazovanju zabilježeni su za susjedno istočnojadransko, posebice dubrovačko područje. Zdenka Janeković Roemer navodi da su majke brinule o obrazovanju svoje djece. Odgajale su dječake do sedme godine, a nakon toga bi otac odlučivao o sinovljevom obrazovanju, dok su djevojčice bile pod majčinim nadzorom i poslije sedme godine.¹¹ Prema ugarskom pravu tutorstvo je nakon smrti oca prelazilo na majku. Ona je mogla biti tutorica svoje maloljetne djece do preudaje. Iako bi izgubila tutorstvo nad svojom djecom nakon ponovne udaje, ona je i dalje upravljala imovinom maloljetne djece.¹²

⁶ Marija Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena: Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb: Srednja Europa, 2006, 77-84.

⁷ Angela Cvitković, *Obrazovanje žena kroz povijest*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2021, 8.

⁸ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 77-84.

⁹ Nella Lonza, "Dvije izgubljene duše: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808)", *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 39, (2001): 274.

¹⁰ S. Bardsley, *Women's Roles in the Medieval Ages*, 94.

¹¹ Z. Janeković Roemer, *Rod i grad*, 109-110.

¹² Marija Karbić, "Prilog poznavanju položaja djece u srednjovjekovnim gradskim naseljima u međurječju Save i Drave", *Scrinia Slavonica*, (2003): 66.

Doprinos žena obitelji je bio važan, one su se brinule o djeci i kućanstvu, a također su vodile svoj posao ili su pomagale i zamjenjivale svoga muža u njegovom poslu.¹³ O poslovnoj sposobnosti žena u Slavoniji detaljnije je napisano dalje u radu.

¹³ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 73.

Obrazovanje djevojaka

U srednjem vijeku se obrazovanjem najviše bavila Crkva. Crkveni školski program je pratio sedam slobodnih umijeća, a dijelila su se na niži, odnosno literarni smjer (*trivium*) u koji spada gramatika, retorika i dijalektika (logika); i viši, odnosno znanstveni smjer (*quadrivium*) u koji su se ubrajali aritmetika, geometrija, glazba i astronomija.¹⁴

Na području zapadne Europe kćeri plemića i imućnijih građana su odlazile u samostane kako bi naučile čitati, pisati i pjevati. Uz obrazovanje u samostanu, djevojke su čitale literarna djela, vježbale sviranje nekog glazbenog instrumenta, bavile su se jahanjem, lovom, igranjem šaha, a uz sve to kao buduće domaćice upućene su u vođenje kućnog gospodarstva, kuhanje, šivanje, vezenje i drugo. Djevojke su samostane napuštale s 14 godina nakon čega su se mogle udati, ali neke djevojke su ostajale kako bi se zaredile i postale redovnice. Redovnice su ponekad imale i ulogu medicinskih sestara, znale su osnove medicine, brinule su se o bolesnima, a obavljale su i kirurške zahvate na ranjenim vojnicima koji su se vraćali s bojišta. Kćeri plemića su obrazovanje stjecale i na kneževskim i kraljevskim dvorovima. Djevojčice i djevojke se učilo kako biti dobra supruga, kako tiho i lijepo pričati te pristojnom ponašanju, pjevanju, plesanju i igrama koje su se tada igrale.¹⁵

Manje imućne obitelji su povjeravale obrazovanje kćeri kućnim učiteljima, dok je u ruralnim sredinama odgoj i obrazovanje bio u rukama same obitelji.¹⁶ Postojale su i gradske škole u kojima se posvećivalo čitanju, pisanju i zanatima.¹⁷ Za područje Slavonije nemamo podataka o obrazovanju djevojaka, no može se pretpostaviti da su i ovdje, kao i u drugim područjima Hrvatske i Europe one imućnije mogle dobiti poduku kućnih učitelja ili u samostanima, dok su žene nižih slojeva, gradskih i seoskih, poduke (uglavnom praktične, koje se tiču svakodnevnog života) dobivale unutar kuće.

¹⁴ Franjo Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: srednji vijek*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993, 146.

¹⁵ S. Kersey "Medieval education of girls and women." *Educational Horizons* 58, br. 4 (1980): 188-190.

¹⁶ F. Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: Srednji vijek*, 517.

¹⁷ Lidija Baćanović, *Povijesni prikaz odgoja i obrazovanja nekad i danas*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018., 17.

Miraz i sklapanje braka

Miraz u Slavoniji, prema ugarskom i slavonskom pravu, osigurava muž, a ne otac ili netko drugi. Prema spomenutim pravima miraz se ženi isplaćivao nakon muževljeve smrti, no tavernikalno pravo, koje se odnosilo na slobodne kraljevske gradove te je imalo utjecaj nad gradskim sudom, propisuje isplaćivanje miraza već pri sklapanju braka, a žena bi tada dobivala vlasništvo nad miraznom imovinom. Ono također spominje davanje nekretnina u miraz, a po ugarskom i slavonskom pravu miraz se davao u novcu i pokretnoj imovini. Ukoliko bi se i dala koja nekretnina, ona se davala samo na uživanje, a ne i u vlasništvo za razliku od lločkog statuta¹⁸ koji nalaže da nekretnina, ili bilo koja imovina, koju je muž dao ženi kao miraz, postaje ženino vlasništvo nasljednim i trajnim pravom.

Miraz se u Slavoniji javlja u dva oblika, kao *dos* i *res paraphernales*. *Dos* se davao u novcu i pokretnoj imovini, rijetko kada u nekretninama (koje nisu postajale ženino vlasništvo, već su joj dane na korištenje), a isplaćivao se iz muževljeve imovine. *Res paraphernales* su stvari koje je žena dobila za brak od oca, majke ili neke treće osobe, te su one postajale njezino vlasništvo i njima je slobodno raspolagala. Prema tavernikalnom pravu, žena je *dos* dobivala nakon muževljeve smrti, dok se prema lločkom statutu *dos* ženi isplaćivao prilikom sklapanja braka. Tim je mirazom (*dos*) žena slobodno raspolagala, a dobivena imovina je bila u njezinom vlasništvu. Također, prema lločkom statutu, *dos* su činile nekretnine (što u ugarskom i slavonskom pravu nije bio slučaj), a sam miraz nije bio obvezan. Miraz su uglavnom davale imućnije obitelji zbog visoke vrijednosti koja se očekivala. Imućne obitelji su kćerima miraz, odnosno djevojačku četvrtinu isplaćivale u zemljišnim posjedima. *Dos* bi nekada dao muž, ponekad bi se miraz izdvojio iz njegove imovine nakon njegove smrti, a ponekad bi roditelji žene dali miraz mužu. *Dos* se nije uvijek isplaćivao nakon sklapanja braka, već oporukom, te postoje slučajevi da se *dos* nije isplatio, što je dovodilo do sudskih sporova. Marija Karbić navodi da se *res paraphernales* rjeđe spominje u izvorima nego *dos*, te da ga varaždinski zapisnici više shvaćaju kao dar rodbine ženi za sklopljeni brak.¹⁹

Imovina koja je bila unesena u brak činila je zasebnu imovinsku masu kojoj se prilikom raspodjela procjenjivala novčana vrijednost. Miraz u praksi nije bio redovit ni

¹⁸ lločki statut, knjiga 4, glava 3.

¹⁹ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 48-49.

nezaobilazan, a velike svote u mirazu su prakticirale imućne obitelji. U Gradecu se darivalo muža nekretninama prije ili nakon sklopljenog braka. Nekretnine su prelazile u vlasništvo muža, ali ne i dobra u mirazu.²⁰

Djevojke i žene u Slavoniji su, prema Zlatnoj buli, imale pravo naslijediti četvrtinu posjeda nakon smrti oca. Ta četvrtina se dijelila između svih kćeri.²¹ Važna odredba Zlatne bule Andrije II. iz 1222. je odredba o mirazu koja nalaže da ukoliko plemić ima sina, kćer nema pravo na djevojačku četvrtinu iz nekretnina već samo iz pokretnina, dok ukoliko plemić nema sina, kćer dobiva djevojačku četvrtinu iz nekretnina. Djevojačka četvrtina koja se isplaćivala u zemljišnim posjedima je bila u vrijednosti četvrtine koja se isplaćivala u pokretninama. Lujo Margetić²² navodi slučaj Nikole iz 1239. koji je svoju imovinu podijelio na četiri dijela, tri je ostavio trojici sinova, a četvrti dio je ostavio sebi, a iako je imao kćeri, njima nije ostavio ništa već ih je povjerio sinovima da se brinu o njima te da „ih predaju muževima s pristojnom i poštenom opremom“. Rođaci su mogli ženskoj osobi isplatiti protuvrijednost zemljišnog posjeda u novcu. Prema ugarskom pravu ženska osoba nije imala pravo na četvrtinu očevih zemljišnih posjeda, već je tu četvrtinu morala tražiti iz imovine očevih nasljednika. Sve kćeri zajedno su imale pravo samo na jednu četvrtinu, pa su tako ostale ženske osobe mogle izgubiti pravo na potražnju iz te četvrtine. Margetić navodi da je Žigmund poboljšao položaj kćeri tako što je propisao da nakon očeve smrti, kćer ostaje u očevoj kući te da se služi s četvrtinom očeva zemljišta do udaje. Nakon udaje bi joj se isplatila protuvrijednost četvrtine u novcu, a muški nasljednici bi dobili zemljište. Ukoliko se kćer udala za muškarca koji nema zemljišta, a to su odobrila braća i muški rođaci, njoj je pripala zemljišna četvrtina. Iako slični u odredbama djevojačke četvrtine, ugarsko pravo i slavonsko pravo imaju i razlike. Margetić navodi kako slavonsko pravo dopušta prepisivanje djevojačke četvrtine kćerima u vidu zemljišta, što se suprotstavlja ugarskom pravu. Prema slavonskom pravu svaka generacija ženskih članova obitelji je imala pravo na djevojačku četvrtinu, dok se prema ugarskom pravu djevojačka četvrtina mogla isporučiti jednom iz jednog zemljišta. Također prema slavonskom pravu djevojačka četvrtina se isplaćivala i u zemljišnim posjedima (prema ugarskom

²⁰ Lujo Margetić i Magdalena Apostolova Maršavelski, *Hrvatsko srednjovjekovno pravo: vrela s komentarima.*, Zagreb: Narodne novine, 1999, 188.

²¹ Antun Nekić, "Djevojačka četvrtina: pogled iz srednjovjekovne Slavonije." *Povijesni prilozi* 43 br. 66, (2024), 72.

²² Lujo Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb: Narodne novine, 1996, 289-308.

pravu, samo u pokretninama), davala se iz svih zemljišta (prema ugarskom pravu, samo iz nasljednih), te se davala svakoj generaciji (a prema ugarskom pravu, samo jednom iz nasljednih dobara) i nije se davala kćeri na uživanje nakon očeve smrti (poslije Žigmunda ugarsko pravo to dopušta)²³

Običaji sklapanja braka i davanja miraza u Istri i Dalmaciji uvelike su se razlikovali od običaja u Slavoniji. U Istri se brak mogao sklopiti na više načina, na istarski način (brak na način brata i sestre), mletački i slavenski način. Brak na istarski način, koji je bio najrasprostranjeniji u Istri, je bio zajednica u kojoj preživjeli partner ima nasljedno pravo na polovicu imovine umrlog partnera, što je ženi nakon suprugove smrti osiguravalo egzistenciju. Prije sklapanje braka, utvrđivala se vrijednost imovine koju su mladenci unosili u brak. Iz te vrijednosti se izostavljao miraz, uzmirazje i basadego (vjenčani dar) koji su bili isključivo u vlasništvu žene. Taj dio imovine je služio kao osiguranje žene u i nakon braka, te kao zaštita djece. Žena njima nije mogla samostalno raspolagati, već je bila potrebna i suglasnost muža. Roditelji su odlučivali o početnom imovinskom stanju svoje djece. Muž je imao nešto više prava od žene u upravljanju imovinom. Kada je dolazilo do sklapanja poslova, ni jedan bračni partner nije mogao sklopiti dogovor bez dozvole drugog. Brak na mletački način je ženama ograničavao nasljedna prava na imovinu, miraz i uzmirazje, a poslije suprugove smrti je žena morala napustiti muževljevu kuću, ako su to tražili rođaci, najčešće u roku godine i jednog dana, osim u slučaju da je muž oporučno proglasi ženom i gospodaricom (*dona et domina*), te je u tom slučaju mogla ostati na muževljevim dobrima i uživati ih do smrti. Brak na slavenski način poznavao je zajednicu stečenih dobara, ali ne i u brak unesenih dobara.²⁴

U Dalmatinskim gradovima miraz su dogovarali otac ili žena sama i mladoženja. Nakon udaje miraz je pripao ženi. Muž se za ženin miraz nije smio obvezati te je nakon ženine smrti morao nadoknaditi što je otuđio. Zloupotreba ženinog miraza nije bila rijetka pojava, te se miraz morao zakonski zaštititi kako žena ne bi bila novčano oštećena. Žena i njezina rodbina su mogli postaviti zahtjev za osiguranje miraza, a ako bi muž bankrotirao, ženin miraz je bio zaštićena imovina koja se nije mogla oduzeti. Žena u Dalmaciji nije mogla zaštititi svoju imovinu. Zakon je štiti njezinu imovinu, ali samo

²³ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 289-308.

²⁴ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 19; L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 73.

kao nasljedstvo. Sklapanje brakova bez roditeljskog pristanka su dalmatinski, kao i istarski statuti kažnjavali razbaštinjavanjem, ovisno o gradu, samo mlade ili i mladoženje.²⁵ Na dubrovačkom je području udaja kćeri bila velika briga za obitelj zbog visokog iznosa miraza. Miraz je svim kćerima bio isti iako se sve kćeri nisu udavale. Kćeri koje se nisu udale često bi bile poslone u samostan.²⁶

Iskoristivost miraza u Dubrovniku je bila ograničena zakonom, te su se pokušala ograničiti prava žene na raspolaganje mirazom u svrhu zaštite žene i obitelji. Žene su imale pravo raspolagati zlatom, srebrom, odjećom, nakitom i sluškinjom koje su donijele iz roditeljske kuće, ali ništa nisu mogle prodati bez dozvole muža. Imućnije žene su nakon vjenčanja, kao dio miraza, u kuću dovodile jednu ili više ropkinja koje muž nije smio otuđiti bez ženina pristanka. U drugoj polovici 14. i u 15. stoljeću žene su mogle raspolagati svojim mirazom samo uz dopuštenje komunalnih vlasti, dok su udovice morale tražiti dozvolu za bilo koje troškove. Dubrovački zakoni su izricali teške kazne za sklapanje tajnih brakova. Mladoženja bi ostao bez ženine imovine ili mogućnosti nasljeđivanja ikakve imovine, dok su suučesnici bili kažnjavani tamnicom ili progonstvom.²⁷

Prilikom sklapanja braka Crkva od mladenaca traži konsenzus, odnosno sporazum, tj. pristanak obje osobe, i muža i žene, koje ulaze u brak da bi brak bio valjan.²⁸ Obitelji su to znale izigrati, odnosno uvjetovali su svoju djecu imovinom i nasljeđivanjem dobara, pa su u slučaju neslaganja s obiteljskim odabirom mogle razbaštiniti djecu, što je propisano pojedinim istočnojadranskim statutima, premda je to bilo u potpunoj suprotnosti s crkvenim pravom. Tako je djevojka do udaje bila pod skrbništvom svoga oca i nije mogla samostalno odlučivati. Brak je često bio dogovaran između budućeg supruga djevojke i njezina oca ili drugog skrbnika, a ona je trebala samo izreći svoju suglasnost, te se udajom djevojci mijenjalo skrbništvo i prelazilo s oca na muža koji je time postao odgovoran za nju.²⁹

²⁵ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 34-44; L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 223- 224.; Z. Janeković Roemer, *Rod i grad*, 83.

²⁶ Z. Janeković Roemer, *Rod i grad*, 79.

²⁷ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 35-44.

²⁸ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 27-28.

²⁹ Zrinka Erent- Sunko, *Pravni položaj žene kroz povijest i suvremeno europsko pravo*, Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2004, 43.

Odabir bračnog partnera

Brak je prema Crkvi nerazrješiv sakrament, premda se u pojedinim slučajevima mogao proglasiti ništavim, na primjer u slučaju ženina preljuba (zbog mogućnosti rađanja nezakonitog nasljednika), neplodnosti, teškog zločina, bolesti, ludosti, sterilnosti.³⁰ Do raskida bračne veze je moglo doći ako bi jedan od supružnika pao u ropstvo ili ratno zatočeništvo ili ako bi se jedan od supružnika preobratio. Iako je prema Crkvenom pravu rastava u spomenutim slučajevima bila dozvoljena, Crkva je zastupala mišljenje o neraskidivosti bračne veze, ali i mišljenje da je emocionalna veza bitna za brak.³¹ Za sklapanje braka Crkva je tražila pristanak obaju supružnika, što podržava i opće ugarsko pravo.³² S druge strane brak je često predstavljao dogovor između dvije obitelji i bio je bitan za obje pa zbog toga obitelji odluku nerijetko nisu prepuštale samim mladencima.³³ Brak se najčešće sklapao između osoba čije su obitelji istog društvenog sloja ili se bave istim ili sličnim zanimanjem. Takvi supružnici su se često poznavali i prije stupanja u brak. Pri odabiru bračnog partnera u Gradecu etnička pripadnost nije igrala bitniju ulogu.³⁴ Prema crkvenom zakonu djevojka i mladić su mogli odbiti ugovoreni brak, što podržava i opće ugarsko pravo. Opće ugarsko pravo također propisuje da sin ima pravo tražiti nasljednu imovinu, a kćer miraz u slučaju da im otac zabranjuje brak. Tajni brakovi i brakovi bez roditeljskog pristanka su po nekim statutima na području Dalmacije i Istre kažnjavani razbaštinjavanjem djevojke i mladića, dok se takve situacije ne navode za područje Slavonije, što ne znači da nisu postojale.³⁵

Iako je ranije navedeno da su se brakovi najčešće sklapali unutar istog društvenog sloja, Marija Karbić navodi primjere žena i djevojaka koje su zbog svog ugleda udajom omogućile uspon pojedinaca.³⁶

³⁰ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 23.; M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 28.; Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, Zagreb: Srednja Europa, 2012, 194-195.

³¹ M. Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 196. F. Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: srednji vijek*, 514.

³² M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 28.

³³ G. Duby, *Medieval marriage: Two models from twelfth-century France*, 5.

³⁴ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 36.

³⁵ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 43-44.; L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo* 223-224.

³⁶ Marija Karbić i Bruno Škrebilin, "Prikrivena moć. Uloga pripadnica gradske elite u političkom, društvenom i gospodarskom životu zagrebačkoga Gradeca". *Povijesni prilozi*, 2017, 12.

Punoljetnost i dob stupanja u brak

Djevojka je postizala punoljetnost navršavanjem 16. godine, a postajala je dorošla s 12 godina. Navršavanjem 12 godina djevojka je mogla samostalno odabrati svoje zastupnike, navršavanjem 14 godina mogla se zaduživati i otuđivati pokretnu imovinu, te je navršavanjem 16 godina mogla raspolagati nekretninama.³⁷

Dob ženidbe i udaje je propisivao crkveni zakon koji navodi da je najniža dob za sklapanje zaruka bila sedam godina, dok je najniža dob za vjenčanje bila 12 godina za djevojke, te 13 ili 14 godina za mladiće. Postojale su iznimke u kojima se brak mogao sklopiti i ranije, ali ti brakovi najčešće nisu konzumirani dok oba bračna partnera ne dostignu spolnu zrelost.³⁸ U Slavoniji su djevojke postajale punoljetne s napunjenih 16, dok su se smatrale dorošlim s navršanih 12 godina.³⁹ Na području Istre i Dalmacije se pratilo kanonsko pravo prema kojem je najniža dob za udaju bila između 12 i 14 godina, a za ženidbu između 14 ili 15 godina.⁴⁰ Prosječna dob udaje u Istri između 1613. i 1815. prema istraživanjima Slavena Bertoše bila je između 24 i 25 godina za mladiće, a za djevojke između 22 i 23 godine.⁴¹

Dob ženidbe i udaje za vlastelu i bogate građane u Dubrovniku bila je nešto drugačija nego u Dalmaciji, Istri i Slavoniji. Benko Kotruljević je smatrao da je savršena dob za udaju 16 godina, dok je za ženidbu 28 godina, što je karakteristika tzv. mediteranskog modela braka, prema kojem su muškarci dosta stariji od svojih žena prilikom vjenčanja.⁴² Plemkinje su se u 15. stoljeću udavale u prosjeku između 16. i 18. godine, a do kraja srednjeg vijeka dob je porasla između 18 i 19 godina.⁴³

³⁷ M. Karbić, *Prilog poznavanju položaja djece u srednjovjekovnim gradskim naseljima u međurječju Save i Drave*, 61.

³⁸ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 47.

³⁹ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo* 295.

⁴⁰ M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 50-51.

⁴¹ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli*, Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002, 50-51.

⁴² M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 51.

⁴³ Zdenka Janeković Roemer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zagreb- Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999, 197-198.

Imovinski odnosi u braku

Lujo Margetić navodi kako se u ugarskim gradovima razvio sustav bračne imovinske zajednice pod utjecajem njemačkopravnog načela prema kojem se imovina koju žena unosi u brak sjedinjuje s muževljevom te postaje jedinstvena imovinska masa koja je u suvlasništvu oba bračna partnera. Ako jedan partner umre, a postoje djeca, preživjeli partner dobiva nepodijeljenu imovinu, a u braku bez djece preživjeli partner dobiva tri četvrtine, a rođaci umrlog jednu. Za razliku od ugarskog i slavonskog prava, u gradovima postoji zajednica imovine bračnih partnera. Zajednica postoji samo za imovinu koju su partneri zajedno stekli, a da bi imovina bila zajednička oba partnera moraju biti prisutna kada se imovina stječe. Imovina bi tada pripadala u jednakim dijelovima i mužu i ženi.⁴⁴

U braku se može razlikovati zajednička imovina bračnog para i ona koja pripada jednom odnosno drugom bračnom partneru. Zajednička imovina bračnih parova je zapisana u posjedovnim knjigama. Marija Karbić donosi primjere postojanja zajedničke imovine u kojima supružnici prodaju zemljište, kupuju kuću itd. Zajedničkom imovinom raspolažu oba bračna partnera zajedno, te zajedničku imovinu ni muž ni žena nisu mogli prodati ili založiti bez pristanka drugog bračnog partnera.⁴⁵ Tijekom stjecanja zajedničke imovine, oba partnera su morala biti prisutna te im je stečena imovina pripadala u jednakim dijelovima.⁴⁶

Margetić navodi da supružnici zajednički raspolažu imovinom koju su stekli u braku, ali samostalno raspolažu imovinom koju su unijeli u brak. Za raspolaganje svojom imovinom, niti jedan supružnik nije trebao suglasnost drugoga. Žena je imovinski bila ravnopravna sa svojim mužem isto kao i sa svojom braćom. Preživjeli roditelj je raspolagao imovinom maloljetnog djeteta uz danu suglasnost punoljetnog potomka.⁴⁷

⁴⁴ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 289.

⁴⁵ Marija Karbić, "Nije, naime, njezina duša drugačija nego kod muškarca" - Položaj žene u gradskim naseljima međurječja Save i Drave u razvijenom i kasnom srednjem vijeku", u: *Žene u Hrvatskoj. Ženska i kulturna povijest*, pr. A. Feldman, Zagreb: Institut „Vlado Gotovac“ ; Ženska infoteka, 2004, 65.

⁴⁶ Isto. 65.

⁴⁷ L. Margetić i M. Apostolova Maršavelski, *Hrvatsko srednjovjekovno pravo: vrela s komentarima*, 184-185.

Tijekom oporučivanja zajedničke imovine bila je potrebna suglasnost oba bračna partnera, no žena je mogla zabraniti svomu mužu raspodjelu stečenih dobara. Žena je nakon toga trebala dobiti jednak dio sve zajedničke imovine u trajni posjed.⁴⁸

Na istočnojadranskoj obali su ugovori i oporuke bili dokumenti koji su mogli zaobići ono što je statut propisao. Muškarci i žene nižih slojeva su stvarali nove oblike odnosa, od kojih je jedna da si bračni partneri međusobno ostavljaju imovinu nakon smrti ili se međusobno imenuju za suvlasnike imovine koju su posjedovali. Ovakvim ujedinjenjem imovine bračni parovi su mogli bolje poslovati, jer se moglo jamčiti i ženinom imovinom, što se u Dalmaciji i Dubrovniku nije moglo ako je imovina bila odvojena. Bračni parovi koji su svoje imovine spojili su u Dubrovniku bili poznati kao *schepati*.⁴⁹ Na sjedinjenje imovine često su pristajali supružnici nižih slojeva čiji je opstanak ovisio i o radu žene. Ugovori o sjedinjenju imovine se pojavljuju od 13. do 15. stoljeća u raznim gradovima Sredozemlja.

Na istočnojadranskoj obali žena je imala autoritet unutar kuće nad kućanstvom, djecom i poslugom, ondje je imala svoju odgovornost i neovisnost. Dubrovčani su bili trgovci koji su često putovali, te su ostavljali ženama određene poslove. Iako je tada žena bila slobodnija, morala je biti pokorna svome mužu. Žene pućanke su radile na poljima, u dućanu, krčmi, radionici i nisu bile potpuno podređene svojim muževima, no iako su bile ravnopravnije s njima to im nije olakšavalo sudske sukobe. Do sukoba je dolazilo oko imovine te je često presuda išla u korist muža.⁵⁰

⁴⁸ Iločki statut, knj. 4 ,gl. 11.

⁴⁹ Z. Janeković Roemer, *Rod i grad*, 92.

⁵⁰ Isto, 94.

Nasljedna prava žena

Prema općem ugarskom pravu, nekretnine su nasljeđivali samo muški članovi obitelji (sinovi, braća, rođaci...). Tavernikalno pravo propisuje jednako nasljeđivanje imovine uključujući ženu i kćeri. Nakon očeve smrti, pravo na nasljedstvo su najprije imala neemancipirana djeca, odnosno neudane kćeri i sinovi. Neemancipirana djeca su najprije dobila onoliko koliko je dobila ranije udana kćer, nakon toga bi se ostala imovina podijelila na sve članove obitelji, osim kućne i radne opreme koja je ostajala živućem bračnom partneru.⁵¹ Prema Breitenfeldu, žena je mogla naslijediti nekretnine zajedno s drugim rođacima, iako nije siguran nasljeđuje li žena polovicu ili se nasljeđuje po glavama ili je žena bila jedini nasljednik ukoliko nije bilo djece u braku.⁵² Prema iločkom statutu kada muž umre, njegovo djedovsko i očinsko nasljedstvo prelazi na ženu i djecu koji su mu nasljednici, također, ako jedan od bračnih partnera naslijedi neku imovinu i umre bez da ju je oporučio, ta imovina prelazi na preživjelog bračnog partnera i djecu s pravom trajnog posjedovanja.⁵³

Iločki statut nalaže da svatko tko je svojim radom stekao nekretnine može otuđiti komu hoće, bez ičije zabrane.⁵⁴ Ovom odredbom Iločki statut daje slobodu da svi koju su svojim radom stekli neku imovinu, njome mogu slobodno raspolagati. Žena koja je neku imovinu naslijedila od svojih roditelja, njome slobodno raspolaže, odnosno može imovinu prodati ili oporučiti komu hoće.⁵⁵

Zlatna bula Bele IV. iz 1242.⁵⁶ navodi da onaj tko umre bez nasljednika (bez sinova) pokretnu imovinu može ostaviti komu hoće, dok nekretnine treba ostaviti svojoj ženi i rođacima, no te se nekretnine ne mogu otuđiti, izuzeti ili otrgnuti od gradske sudačke vlasti. Umre li tko bez nasljednika, žene i rođaka, i ne oporučiti svoju imovinu⁵⁷, ona se raspoređivala u tri dijela: gradečkim siromasima, crkvi i općini. Sinovi su prema zlatnoj buli bili nasljednici prvog reda i nasljeđivali su cijelu imovinu, a žena i kćeri su bile nasljednice ako sinova nije bilo. Ostavitelj nije imao slobodu raspolaganja svojom

⁵¹ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 290.

⁵² F. Breinfeld, *Zagreb, kraljevski i slobodni grad na brdu*, str 39-41.; citirano prema L. Margetiću: *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 322.

⁵³ Iločki statut., knj. 4, gl. 2.

⁵⁴ Isto, knj. 4, gl. 1.

⁵⁵ Isto, knj. 4, gl. 4.

⁵⁶ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 52-53.

⁵⁷ Magdalena Apostolova Maršavelski, *Iz pravne prošlosti Zagreba (13.- 16. stoljeće)*, Zagreb: Školska knjiga, 1998, 134-135.

imovinom te je nije mogao oporučiti drugima osim sinovima, a ako nije imao sinova, ostavitelj se prvo morao savjetovati sa svojim sugrađanima komu ostaviti svoju imovinu nakon čega ju je mogao oporučiti ženi ili rođacima. Zlatna bula je ovim odredbama zadržavala nekretnine unutar obitelji.⁵⁸

Ženama u Gradecu 14. i 15. stoljeće donosi pravo na nasljedstvo; žene postaju nasljednice prvog reda zajedno sa sinovima, odnosno braćom, a imovina se vjerojatno raspoređivala u jednakim dijelovima. Također, imovina se mogla oporučiti i nekoj trećoj osobi koja nije u krvnom srodstvu s ostaviteljem.⁵⁹

U zagrebačkom Gradecu nije postojala razlika između naslijeđenih i stečenih dobara do pred kraj 15. stoljeća, a kao primjer možemo uzeti spor iz 1491. koji donosi Lujo Margetić, a koji se vodio između udovice i pokojnikovog brata zbog pokojnikove imovine. Zbog toga što u braku nije bilo djece, brat je dobio nasljedna dobra, dok su stečena pripala udovici. To potvrđuje da u braku bez djece imovina prelazi na najbliže rođake.⁶⁰

Drugi spor koji ukazuje na to da se nasljedna dobra ne mogu oporučiti bračnom partneru je spor između udovice i nećakinje preminulog koja je naslijedila nasljedna dobra od preminulog nakon smrti njegovog sina. Udovica je dobila svu pokretnu imovinu.⁶¹

Tavernikalno pravo pravi razliku između stečenih i nasljednih nekretnina. Stečenim dobrima vlasnik slobodno raspolaže, no ako njima nije raspoložio prije smrti, ta dobra nasljeđuju djeca i preživjeli bračni partner. Nasljedna imovina, očevina i djedovina, prelaze na djecu i ženu. Ono što je muž ostavio ženi postaje njezino vlasništvo.⁶²

Nakon smrti muža, žena je imala pravo samo na povrat miraza ako u braku nije bilo djece, a nekretnine pokojnog muža su se vraćale njegovoj obitelji. S vremenom se u običajnom pravu ustalilo da je žena, s potomcima ili bez njih, nasljednica (*prima heres*). Žena je bila uključena u poslove svojega muža i sama je zarađivala.⁶³ Kao *prima heres* pitanje je je li žena nasljeđivala polovicu muževljeve imovine, a djeca drugu ili je

⁵⁸ M. Apostolova Maršavelski, *Iz pravne prošlosti Zagreba (13.- 16. stoljeće)*, 134-135.

⁵⁹ Isto, 135-136.

⁶⁰ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 290.

⁶¹ Isto, 291-293.

⁶² Isto, 319.

⁶³ Isto, 181- 183.

imovina bila podijeljena na jednake dijelove između žene i djece. Prema dokumentima žena je nasljeđivala jednak dio s djecom, no u braku bez djece žena je nasljeđivala svu muževljevu pokretnu i nepokretnu imovinu. Prema tavernikalnom pravu žena je svoju imovinu mogla slobodno oporučiti komu je htjela.⁶⁴

U literaturi nailazimo na načelo *paterna paternis* i *materna maternis* koje se odnosi na vraćanje imovine obitelji iz koje je potekla, odnosno imovina koju je osoba naslijedila od majke se vraća majčinoj obitelji, a imovinu koju je naslijedila od oca se vraća očevoj obitelji. Primjer ovog načela u Gradecu je slučaj jedne udovice koja se ponovno udala i u brak unijela miraz i *res paraphernales*, koji donosi Apostolova Marševski U sporu se pojavljuje s bratom pokojnika, zbog raspodjele imovine. Udovica je dobila sve što je unijela u brak, ali budući da u braku nije bilo potomaka niti je pokojnik imovinu njoj oporučio, nije mogla naslijediti i njegovu imovinu, već je ona pripala njegovom bratu po načelu *paterna paternis*.⁶⁵ Marija Karbić navodi primjer da žena i majka nasljeđuju muškarca, premda se slijedio princip *paterna paternis, materna maternis* žena je mogla naslijediti muž ukoliko je on tako izrekao u oporuci.⁶⁶

Za razliku od Slavonije na istočnojadranskoj obali je situacija bila drugačija. U Istri je prilikom sklapanja braka na istarski način, žena polagala pravo na polovicu zajedničke imovine nakon suprugove smrti. Ako je brak bio sklopljen na mletački način, žena je morala nakon muževljeve smrti, napustiti njegovu kuću, a bila je vlasnica samo svog miraza i uzmirazja.⁶⁷ Vlasništvo nad imovinom stečenom prije braka ostajalo je odvojeno, ali je partner na nju polagao nasljedna prava u slučaju smrti partnera. Imovina stečena tijekom braka je bila pod zajedničkim upravljanjem. Prodaja unesene i stečene imovine se mogla odviti samo uz suglasnost obaju partnera. Dugovi koji su učinjeni prije sklapanja braka i tijekom braka, ali bez suglasnosti partnera, nisu spadali u zajednički dug. Kao i u Slavoniji, muž u Istri nije mogao prodati ženinu imovinu bez njezine suglasnosti. Nakon muževljeve smrti žena je mogla ostati s djecom na nepodijeljenoj imovini, podijeliti muževljevu imovinu među sobom i djecom, podijeliti uz njegovu imovinu i svoju ili se preudati.⁶⁸ U Dalmatinskim gradovima, žena je mogla

⁶⁴ Isto, 326-327.

⁶⁵ M. Apostolova Marševski, *Iz pravne prošlosti Zagreba (13.- 16. stoljeće)*, 141-145.

⁶⁶ Marija Karbić, "Women and Property in Medieval Slavonian Towns" u: *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Authority and Property*, pr. I. Benyovsky Latin; Z. Pešorda Vardić, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014, 443.

⁶⁷ M. Mogorović, Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 15.

⁶⁸ L. Margetić, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, 83.

uživati imovinu pokojnog muža zajedno s djecom, no ako se preudala ili izdvojila svoj miraz ili imovinu iz zajedničke imovine trebala je napustiti muževljevu kuću.⁶⁹

⁶⁹ Isto, 173.

Pravna ravnopravnost i poslovna sposobnost žena

Pravni instituti i komunalni statuti pravno su izjednačavali muškarce i žene pred zakonom, ali tu ravnopravnosti su žene teže ostvarivale u svakodnevnom životu. Žena je u srednjem vijeku imala važnu ulogu u održavanju religioznog i svakodnevnog obiteljskog života.⁷⁰

Iako nisu mogle vršiti nikakve funkcije u gradskoj upravi niti birati članove gradskog magistrata žene su u Slavoniji ipak imale značajan utjecaj na gospodarstvo. Bile su bitne za obitelj i širu zajednicu zbog svoje poslovne aktivnosti. Analize Marije Karbić pokazuju da su žene samostalno prodavale i kupovale nekretnine, vodile poslove zajedno sa svojim muževima, a bavile su se i drugim poslovima. U sudskim parnicama žene su sudjelovale u svim ulogama, kao tužiteljice ili kao tužene te kao svjedokinje, a sudjelovale su i u svim vrstama parnica. Kao svjedokinje, žene su sudjelovale i u teškim slučajevima kao što su ubojstva, preljubi i drugi slučajevi u kojima je bila nanesena povreda. Za razliku od slavonskih gradova, u dalmatinskim gradovima, žena nije mogla biti svjedokinja u građanskoj parnici, već u kaznenoj.⁷¹ U istarskim gradovima uglednije žene su kao svjedokinje bile saslušane u crkvama ili svojim domovima, a u sporovima ih je predstavljao muški član obitelji.⁷² Razlike između davanja iskaza i prisege između muškarca i žene u slavonskim gradovima nema, dok u Gradecu žena koja je rodila može svjedočiti osam dana nakon uvođenja u crkvu. Na sudu, žene su nastupale samostalno bez obzira na njihovo bračno stanje, no u gradečkim i varaždinskim vrelima je propisana kazna od 150 denara za onoga tko tuži ženu koja ima muža.⁷³ Ravnopravni položaj žene s muškarcem u srednjem vijeku pokazuje praksa međusobnog zastupanja muža i žene. Naime, Marija Karbić navodi da je muž mogao zastupati ženu u sudskim procesima, ali je i žena mogla zastupati muža, te su mogli i zajedno nastupati na sudu. Iločki statut, pokušavajući zaštititi žene, propisuje da muškarac koji je nanio ozljede ženi treba biti kažnjen dvostruko većom kaznom nego da je iste ozljede ženi nanijela druga žena, no Marija Karbić navodi da se u praksi spomenuta odredba nije primjenjivala te donosi primjere iz kojih je vidljivo

⁷⁰ F. Šanjek, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: srednji vijek*, 509-512.

⁷¹ M. Karbić, "Nije naime njezina duša drugačija nego kod muškarca", 68-69.

⁷² M. Mogorović Crljenko, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 114.

⁷³ M. Karbić, "Nije naime njezina duša drugačije nego kod muškarca", 69-70.

da je i žena za nanošenje ozljeda drugoj ženi kažnjena isto kao i muškarac koji je također ozljede nanio ženi.⁷⁴

Stanovništvo Gradeca se dijelilo na građane (*cives*), stanovnike (*inhabitatores*) i stanare (*inquilini*). Žene Gradeca su mogle biti i nositeljice civiteta, odnosno bile su građanke što im je donosilo ugled i gospodarske povlastice. U Krapini je u popisu građana iz 1589. zabilježeno sedam udovica od 69 građana, U Varaždinu je 1520. navedeno devet žena, od kojih je osam udovica, od 310 građana. Žena je mogla biti nositeljica civiteta neovisno o svom mužu, koji nije morao biti nositelj civiteta da bi žena bila nositeljica. Jedan od načina kako bi zadržale status građanke bio je taj da su si žene udovice ostavljale četvrtinu kurije.⁷⁵

Žene viših društvenih slojeva su mogle poboljšati ugled svoga muža. Marija Karbić navodi primjere u kojima vidimo da su ženidbom muževi dobivali poslove povezane s poslom ženina oca.⁷⁶

Uloga žena u društvu je bila velika i bitna, a sudjelovale su i u društvenim zbivanjima. Tako su žene koje su po svojim muževima bile vezane uz ceh sudjelovale u nizu događanja vezana za isti. Sudjelovanje žena u religioznim organizacijama nije bilo strano, a u svećeničkoj bratovštini u Kaptolu su članovi uz svećenike i laike bile i žene. Time su promicale pobožnost, pružale pomoć i zaštitu. Utjecaj žena na društvo u srednjem i ranom novom vijeku pokazuju i dokumenti u kojima je ponekad pojedinac naveden pod imenom majke. Razlozi ovome su mogli biti različiti. Moglo se raditi o nezakonitom djetetu ili je majka bila živa, a otac ne, ili je majka bila poznatija u javnosti od oca.⁷⁷

Žene su uz održavanje i vođenje kuće, kućanstva i obiteljskog života pomagale i vodile poslove svojih muževa. One su morale biti upoznate s poslovanjem kako bi muža u slučaju odsustva ili bolesti mogle zamijeniti. Nakon muževljeve smrti žene su često nastavljale njihove djelatnosti kao što su trgovina i obrt. Kada bi udovica preuzela obrt ili trgovinu pokojnog muža, cehovi su joj dodjeljivali vješte kalfe koji su udovici pomagali

⁷⁴ Isto, 70.

⁷⁵ Isto, 74.

⁷⁶ Marija Karbić. Bruno Škreblić, Anton Ravnikar i Ratko Vučetić, "Elites and Spaces in the Towns of Medieval Slavonia: The Cases of Grades/Zagreb and Varaždin." *Povijesni prilozi* 38, br. 56 (2019), 135.

⁷⁷ Isto, 75.

u vođenju obrta u slučaju da joj zatreba.⁷⁸ Žene u Slavoniji mogle su samostalno poslovati, a njihova poslovna aktivnost je donosila obitelji dodatan prihod koji je bio potreban, a ako su bile neudane ili udovice tako su si osiguravale sredstva za život. Poslovno aktivne su mogle biti sve žene bile udane, neudane ili udovice. Mogle su se baviti trgovinom (krupnom i sitnom) i obrtima. Žene se u srednjovjekovnom društvu Slavonije javljaju kao pekarice, mesarice, mlinarice, gostioničarke, trgovkinje solju, ribom i platnom, tkalje, ribarice, svjećarke i drugo. Isključivo ženska zanimanja su bile dojlje i primalje.⁷⁹

Marija Karbić navodi da se poslovno aktivne žene spominju u popisu parcela i vlasnika u kojem se nalaze 33 žene od upisanih 300 osoba. U poreznim spisima Osijeka se nalaze 23 žene od upisanih 218, a u Aljmašu ih je upisano 17 od ukupno 168 osoba. Porezni popis Gradeca zabilježio je 33 žene od 214 upisanih osoba, od kojih su 17 udovice.⁸⁰

Ravnopravni imovinski položaj žene u Slavoniji u obitelji i braku povezan je s njezinom poslovnom aktivnošću. Svaki odrasli član obitelji u Slavoniji, bio muškarac ili žena, je slobodno raspolagao svojom imovinom bila ona stečena ili naslijeđena.⁸¹

Marija Karbić navodi kako vrela bilježe i postojanje osobnog vlasništva žena kojima one slobodno raspolažu i samostalno nastupaju u poslovnim dogovorima. Iz posjedovnih knjiga Gradeca i Varaždina vidljivo je da žene, čak i udane prodaju svoja zemljišta i vrtove, kupuju kuće, te da muž i žena posluju zajedno, odnosno da muž može ženi ili žena mužu prodati nekretninu, najčešće zemljište.⁸² Gospodarska neovisnost je ženama omogućila da se pojavljuju kao jamci za dugove svojih muževa.⁸³ Istarske su žene, neovisno o bračnom statusu, također bile poslovno aktivne, a bavile su se trgovinom i obrtima.⁸⁴

Udovice su sklapale ugovore sa srodnicima o doživotnom uzdržavanju. Gradec je po svojim odredbama zaštitio ženu u imovinskopravnom pitanju što neke druge razvijene zajednice nisu, već su svojim odredbama dodatno ugrozili udovice. Ženinom

⁷⁸ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 73.

⁷⁹ Marija Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 76.

⁸⁰ Isto, 64.

⁸¹ Isto, 65.

⁸² Isto, 66.

⁸³ Isto, 64.

⁸⁴ M. Mogorović, *Nepoznati svijet istarskih žena*, 102.

povoljnem položaju u Gradecu doprinijelo je njihovo sudjelovanje u gospodarskim aktivnostima.⁸⁵

⁸⁵ M. Apostolova Maršavelski, *Iz pravne prošlosti Zagreba (13.- 16. stoljeće)*, 147.

Kaznena djela: silovanje, preljub, ubojstvo bračnog partnera, priležništvo i čedomorstvo

Žene u Slavoniji uživale su ravnopravnost i u sudskim procesima. One su se pojavljivale kao svjedokinje, tužene ili kao tužiteljice, a u istim procesima su se samostalno zastupale.⁸⁶

Iločki statut propisuje kazne za silovanja te za preljub, rodoskrvnuće, protuprirodni blud i dvije vrste podvođenja. Iločki statut ne pravi razlike u kaznama bez obzira na stalež, ali pravi razlike između okolnosti, mjesta te činjenice je li u pitanju poštena žena ili javna bludnica. Pravnim odredbama pokušala se zaštititi čast silovane žene, pa se tako spominju poštene udane žene, žene udovice ili čak djevojke kojima je oduzeta čast djevice. Iločki statut inkriminira i propisuje smrtne kazne i pooštava kazne silovanja javne bludnice.⁸⁷ Nadalje, Iločki statut propisuje da u slučaju da je poštena žena napadnuta u svojoj kući treba vikati kako bi je čuli susjedi, a ukoliko nije mogla vikati, plaćući je morala svjedočiti susjedima, sucu i građanima.⁸⁸ Okrivljeni je nakon toga bio zatvoren i ispitan mučenjem. Ako bi se dokazalo da se zločin dogodio, počinitelj je bio vezan za konja i vučen do stratišta gdje bi mu glava bila odsječena. Slična kazna je bila za silovatelje djevica⁸⁹. Ukoliko se silovanje dogodilo u polju, žena nije morala vikati, ali je morala plaćući posvjedočiti o tome. Počinitelja je čekalo mučenje, vučenje i smrt lomljenjem. Nečasne žene su također pred zakonom bile zaštićene, pa je počinjenje silovanja nečasnih žena bilo isto kao i za poštene žene⁹⁰. Podvođenje se u Iločkom statutu spominje u dvije vrste, ako bi žena dala kćeri novac za prostituciju statut propisuje kaznu spaljivanja žene,⁹¹ a žene koje su navodile druge žene na blud i preljub prema statutu je trebalo žive zavezati i potopiti u jaku vodu. Preljub je bio jedan od težih kaznenih dijela. Iločki statut propisuje da ako muž uhvati ženu da opći s drugim muškarcem da ih oboje ubije, a ako ne može onda ih treba prijaviti i zatvoriti. Preljubnici su nakon toga izloženi mučenju, te im je bila propisana smrtna kazna na način da ih

⁸⁶ M. Karbić, "Nije naime njezina duša drugačije nego kod muškarca", 68-70.

⁸⁷ Zvonimir Tomičić, *Iločki statut i njegova kaznenopravna regulacija*, Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu : Ministarstvo unutarnjih poslova republike Hrvatske, 2006, 93-99.

⁸⁸ Iločki statut, knj. 3, gl. 18.

⁸⁹ Isto, knj. 3, gl. 19.

⁹⁰ Isto, knj. 3, gl. 22.

⁹¹ Isto, knj. 3, gl. 16.

se žive postavljalo u jamu, između njih bi se zabio kolac i bili bi živi zakopani.⁹² Za rodoskrvnuće i protuprirodni blud, Iločki statut propisuje spaljivanje.⁹³

Priležništvo u Slavoniji nije bilo nepoznato, ali kazne za priležništvo nisu bile stroge, a osobe su često kažnjavane novčano ili javnom pokorom. U praksi, priležnice i njihovi partneri nisu kažnjavani, a one se čak pojavljuju u parnicama. Primjer takve parnice donosi Marija Karbić u kojoj se radi o sporu između muškarca i njegove priležnice i sluškinje koja ga tuži zbog neisplaćene plaće. Priležnice u parnicama nisu optuživane zato što su priležnice već zbog drugih stvari, a također se pojavljuju i u ulozi tužiteljice.⁹⁴

Preljub je smatran najvećom povredom braka, te je smatran većim grijehom od bludnosti. Optužbe za preljub su se, prema Giovanniu Nevizzaniu, mogle dići ako je udana žena viđena sama s muškarcem koji joj nije muž ili ako je kuću napuštala navečer bez pratnje muža, dok je prema Baldusu degli Ubaldi za preljub bio dovoljan zagrljaj ili poljubac.⁹⁵ Ovakva shvaćanja preljuba nisu prihvaćena u slavonskim gradovima. Prema Tkalčiću, preljub u Gradecu je učinjen ako se osumnjičeni pred svjedocima hvalio da je bio s tuđom ženom. Kazna za preljub prema Iločkom statutu je bila stroga. Kako smo već spomenuli, muž koji bi zatekao svoju ženu da opći s drugim muškarcem mogao ih je ubiti, a ako ih nije mogao ubiti morao ih je prijaviti i predati u zatvor gdje bi bili mučeni, a kasnije živi zakopani. Žena kojoj je muž oprostio preljub nije imala pravo slobodno oporučiti svoju imovinu, već je sva njezina imovina prešla u vlasništvo njezina muža.⁹⁶ Do izvršenja ovih kazni često nije dolazilo, već bi se preljubnike na molbu građana pomilovalo, ako bi muž oprostio ženi ili ako bi se ljubavnik i muž pomirili. Muškarci su, prema stavu sv. Augustina, za preljub trebali biti jednako kažnjeni, no u praksi su žene bile teže kažnjavane zbog obeščašćivanja muža i njegove obitelji.⁹⁷

Constitutio Criminalis Carolina propisuje kazne samo za silovanje neporočne žene, te razlikuje teže i lakše podvođenje. Težim se podvođenjem smatralo ono kada bi

⁹² Iločki statut, knj. 3, gl. 17.

⁹³ Z. Tomičić, *Iločki statut i njegova kaznenopravna regulacija*, 93-99.

⁹⁴ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 38-39.

⁹⁵ J. A. Brundage, *Law, sex, and Christian society in medieval Europe*, 519-520.

⁹⁶ Iločki statut, knj. 4, gl. 13.

⁹⁷ M. Karbić, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, 59-66.

počinitelj dao svoju suprugu ili djecu drugome za nečasne čini, te je kažnjavano smrću počinitelja, dok se lakše podvođenje kažnjavalo tjelesnim kaznama.⁹⁸

Kao što je ranije navedeno, žene su se u sudskim procesima javljale u ulogama svjedokinje, tužiteljice i tužene. Bile su optužene za kaznena djela, od lakih pa do teških. Marija Karbić navodi nekoliko primjera lakših kaznenih djela, a jedan od njih je spor između dvije žene gdje jedna optužuje drugu za vrijeđanje, a optužena je trebala platiti kaznu. Svađe i fizički sukobi su dokumentirani među ženama svih društvenih slojeva.⁹⁹

Ubojstva bračnog partnera nisu bila strana u srednjem vijeku, te Iločki statut propisuje kazne ovisno o načinu ubojstva. Tako bi žena koja je uz pomoć sluge ubila svoga muža najprije trebala biti povezana i u mukama ispitivana, a nakon što bi se saznalo kako je muž ubijen trebala je biti živa zakopana, a sluga koji joj je pomogao trebao je biti gol privezan u kola s ognjištem i žeravicom u kojoj su bila kliješta kojima je bio mučen dok su kola prolazila kroz grad, nakon čega bi mu odrubili glavu.¹⁰⁰ Statut također propisuje kaznu spaljivanjem ognjenom ako netko ubije drugoga trovanjem.¹⁰¹ Primjer ovog djela navodi Marija Karbić kada je žena ubila svoga muža trovanjem, nakon čega je bila osuđena na spaljivanje.¹⁰² Muž koji bi ubio svoju zakonitu ženu da bi se oženio za drugu i ženi koja bi ubila svoga zakonita muža da bi se udala za drugoga statut propisuje smrtnu kaznu, te nalaže da se muža zaveže za konja i odrubi mu se glava, a žena da bude živa zakopana pod vješalima.¹⁰³ Dojilje koje su ugušile dojenčad tijekom hranjenja prema statutu je trebalo osuditi na smrt, ali se način smrti ne navodi.¹⁰⁴

Za žene koje su ubile svoje dijete iz preljuba i koje su svoju kćer dale u prostituciju Iločki je statut propisao spaljivanje.¹⁰⁵ Žene su također bile kažnjavane za čedomorstva i pobačaje, ali ih se nije uvijek kažnjavalo kaznama koje su propisane Iločkim

⁹⁸ Z. Tomičić, *Iločki statut i njegova kaznenopravna regulacija*, 95-96.

⁹⁹ M. Karbić, „Žene s druge strane zakona. Nekoliko primjera iz srednjovjekovnih gradskih naselja u međurječju Save i Drave“ u: *Na rubu zakona: društveno i pravno neprihvatljiva ponašanja kroz povijest*, ur. Suzana Miljan, Zagreb: Društvo studenata povijesti Lucius 2009, 52-53.

¹⁰⁰ Iločki statut, knj. 3, gl. 12.

¹⁰¹ Isto, knj. 3, gl. 13.

¹⁰² M. Karbić, „Žene s druge strane zakona. Nekoliko primjera iz srednjovjekovnih gradskih naselja u međurječju Save i Drave“, 53.

¹⁰³ Iločki statut., knj. 3, gl. 39.

¹⁰⁴ Isto., knj. 3, gl. 43.

¹⁰⁵ Isto., knj. 3, gl. 15.

statutom.¹⁰⁶ Staricama koje bi zavodile djevojke i navodile ih na blud ili preljub je statut propisao potapanje u jakim vodama,¹⁰⁷ ali u praksi su često bile prognane iz grada.¹⁰⁸ Prostitucija je bila kazneno djelo, a kažnjavala se progonom iz grada. Prostitucijom su se često bavile žene nižih društvenih slojeva i udovice koje su nakon smrti svojih muževa morale osigurati preživljavanje. Prostitutke su poslovale u svim dijelovima grada, a također su odlazile u kuće mušterija.¹⁰⁹

Krađa je također bila zastupljena, ne samo u nižim društvenim slojevima već i u višim. Marija Karbić navodi primjer neke žene koja je ukrala novac nekom čizmaru zbog čega je protjerana iz grada. Kazne za krađu su bile protjerivanje iz grada, odsijecanje uha ili oboje.¹¹⁰

¹⁰⁶ M. Karbić, „Žene s druge strane zakona. Nekoliko primjera iz srednjovjekovnih gradskih naselja u međurječju Save i Drave“ 53-54.

¹⁰⁷ Iločki statut, knj. 3, gl. 16.

¹⁰⁸ M. Karbić, „Žene s druge strane zakona. Nekoliko primjera iz srednjovjekovnih gradskih naselja u međurječju Save i Drave“ 61.

¹⁰⁹ Isto, 62-63.

¹¹⁰ Isto, 55-57.

Zaključak

Djevojke i žene u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji su uživale veću slobodu od žena u ostatku Hrvatske čija je poslovna sposobnost i nasljeđivanje imovine ovisilo o njihovom društvenom sloju. Žene u Slavoniji imale su značajan utjecaj u obitelji i u društvu. Imovinu su djevojke, zajedno s braćom, jednako nasljeđivale zbog čega je u Slavoniji rijetka pojava miraza te su slobodno raspolagale svojom imovinom, mogle su je prodati ili dati u najam komu su htjele. Imovinom koja je stečena u braku ravnopravno su raspolagale zajedno sa svojim muževima, a muž nije mogao zajedničku imovinu otuđiti ili dati u zajam bez ženina pristanka. Imovinu svoga muža su nasljeđivale u jednakim dijelovima zajedno s djecom. Poslovno su bile aktivne, mogle su samostalno voditi obrte, prodavati i kupovati nekretnine. U sudskim procesima su se pojavljivale samostalno kao tužiteljice, tužene ili kao svjedoci, a mogle su zastupati i svog muža. Iako nisu mogle donositi odluke vezane za politički život, itekako su mogle utjecati na promjene. Povoljnom položaju žena je vjerojatno doprinio njihov rad na poljoprivrednim zemljištima, utjecaju na gospodarstvo i financijski doprinos obitelji. Žene su bile počiniteljice težih i lakših kaznenih djela. Oštre kazne su se odnosile na žene koje su činile razna zlodjela kao što su podvođenje, ubojstva, čedomorstva i dr. Propisane kazne za te prekršaje bile su protjerivanje iz grada, spaljivanje, potapanje, te živo zakapanje, no u praksi su ipak bile nešto blaže. Kazne su ovisile o okolnostima, te činjenici je li prekršiteljica ili žrtva bila poštena ili nečasna žena. Ipak, Iločki statut je pokušao zaštititi čast žene oštrim kaznama za silovanje te nije pravio razliku između staleža, a kažnjavani su bili i počinitelji nasilja ne samo na časnim nego i na nečasnim ženama, što pokazuje da su određena nedjela smatrana neprihvatljivim neovisno nad kome su se izvršavala.

Izvori i literatura

1. Apostolova, Maršavelski, Magdalena. *Iz pravne prošlosti zagreba (13. i 16. stoljeće)*. Zagreb: Školska knjiga, 1998.
2. Baćanović, Lidija, *Povijesni prikaz odgoja i obrazovanja nekad i danas*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2018.
<https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:636>
3. Bardsley, Sandy, *Women's Roles in the Medieval Ages*. Westport: Greenwood Press, 2007.
4. Bertoša Slaven, *Život i smrt u Puli*, Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.
5. Brundage, James A., *Law, sex, and Christian society in medieval Europe*, Chocago: University of Chicago Press, 1987.
6. Cvitković, Angela, *Obrazovanje žena kroz povijest*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.
<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu:6187>
7. Duby, Georges, *Medieval marriage: Two models from twelfth-century France*. prijevod: Elborg Forster. Baltimore: Johns Hopkins Univ. Press, 1991.
8. Erent- Sunko, Zrinka, *Pravni položaj žene kroz povijest i suvremeno europsko pravo*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu, 2004.
9. Zdenka Janeković Roemer, *Okvir slobode. Dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zagreb- Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999.
10. Janeković Romer, Zdenka, *Rod i grad: Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1994.
11. Karbić, Marija, Bruno Škreblin, Anton Ravnikar i Ratko Vučetić, "Elites and Spaces in the Towns of Medieval Slavonia: The Cases of Grades/Zagreb and Varaždin." *Povijesni prilozi* 38, br. 56 (2019)
12. Karbić, Marija, "Nije, naime, njezina duša drugačija nego kod muškarca" - Položaj žene u gradskim naseljima međurječja Save i Drave u razvijenom i kasnom srednjem vijeku", u: *Žene u Hrvatskoj. Ženska i kulturna povijest*, pr. A. Feldman, Zagreb: Institut „Vlado Gotovac“ ; Ženska infoteka, 2004, 57- 76

13. Karbić, Marija, *Obitelj u gradskim naseljima srednjovjekovne Slavonije (13.-16. stoljeće)*, Magistarski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2001.
14. Karbić, Marija "Prilog poznavanju položaja djece u srednjovjekovnim gradskim naseljima u međurječju Save i Drave." *Scrinia Slavonica* 3, br. 1 (2003): 57-69.
15. Karbić, Marija i Bruno Škreblin, "Prikrivena moć. Uloga pripadnica gradske elite u političkom, društvenom i gospodarskom životu zagrebačkoga Gradeca." *Povijesni prilozi* 36, br. 53 (2017): 7-27.
16. Karbić Marija, „Žene s druge strane zakona. Nekoliko primjera iz srednjovjekovnih gradskih naselja u međurječju Save i Drave“ u: Suzana Miljan (ur.), *Na rubu zakona: društveno i pravno neprihvatljiva ponašanja kroz povijest*, Zagreb: Društvo studenata povijesti Lucius 2009, 51- 64
17. Karbić, Marija, „Women and Property in Medieval Slavonian Towns“ u: Irena Benyoosky Latin, Zrinka Pešorda Vardić (ur.) *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Authority and Property*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, (2014): 439- 454
18. Kersey, Shirley, „Medieval Education of Girls and Women.“, *Educational Horizons*, 58, br.4 (1980): 188-92.
19. Lonza, Nella. "«Dvije izgubljene duše»: Čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808)." *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 39 (2001): 261-303.
20. Margetić, Lujo i Magdalena Apostolova Maršavelski, *Hrvatsko srednjovjekovno pravo: vrela s komentarima*, Zagreb: Narodne novine, 1999.
21. Margetić, Lujo, *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo*, Zagreb: Narodne novine, 1996.
22. Mogorović Crljenko, Marija, *Druga strana braka*, Zagreb: Srednja Europa, 2012
23. Mogorović Crljenko, Marija, *Nepoznati svijet istarskih žena: Položaj i uloga žene u istarskim komunalnim društvima: primjer Novigrada u 15. i 16. stoljeću*, Zagreb: Srednja Europa, 2006.
24. Nekić, Antun, "Djevojačka četvrtina: pogled iz srednjovjekovne Slavonije." *Povijesni prilozi* 43, br. 66 (2024): 95-95.
25. *Statut grada Iloka iz godine 1525.*, priredio Rudolf Schmidt, *Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium*, Zagreb, 1938.; prijevod objavio Lovro Kiš, *Statut grada Iloka iz 1525.*, Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1970.

26. Šanjek, Franjo, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: srednji vijek*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993.
27. Tomičić, Zvonimir, *Iločki statut i njegova kaznenopravna regulacija* Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Ministarstvo unutarnjih poslova republike Hrvatske, 2006.

Sažetak

Utjecaj žena u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj obitelji i društvu je bio znatan. One su vodile brigu o djeci, kućanstvu, obrtima. Poslovno su bile aktivne, čime su financijski doprinijele obitelji te su imale utjecaj na gospodarstvo. Uživale su nasljednu, poslovnu i pravnu ravnopravnost s muškarcima. Djevojke su nasljednu imovinu jednako nasljeđivale s braćom, u obliku pokretnina i nekretnina. Svojom imovinom su mogle samostalno raspolagati. Imale su slobodu oporučivanja svoje imovine komu su htjele. Samostalno su vodile i dogovarale poslove te su mogle zastupati i svoje muževe. One se također javljaju i u sudskim procesima gdje su mogle biti u ulozi tužiteljice, optužene ili u ulozi svjedokinje. Kazne su se propisivale ovisno o težini kaznenih djela te je li počiniteljica bila poštena ili nečasna žena.

Ključne riječi: položaj žena, lločki statut, srednji i rani novi vijek, poslovna ravnopravnost, nasljedna prava, uloga žena, kaznena djela

Abstract

The influence of women in medieval ages and early Renaissance was considerable. They took care of children, household, and business. They were active in business, which contributed financially to the family and had an impact on the economy. They enjoyed hereditary, business and legal equality with men. Girls inherited property equally with their brothers, in the form of movable property and real estate. They could dispose of their property independently. They had the freedom to bequeath their property to whoever they wanted. Women managed and arranged business independently and could also represent their husbands. Also, women could appear in court proceedings where they could be in the role of prosecutor, accused or witness. Punishments were prescribed depending on the severity of the crimes and whether the perpetrator was a chaste or unchaste woman.

Key words: the position of women, the Ilok Statute, the middle and early modern centuries, business equality, inheritance rights, the role of women, criminal acts